

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

OMA Bilten

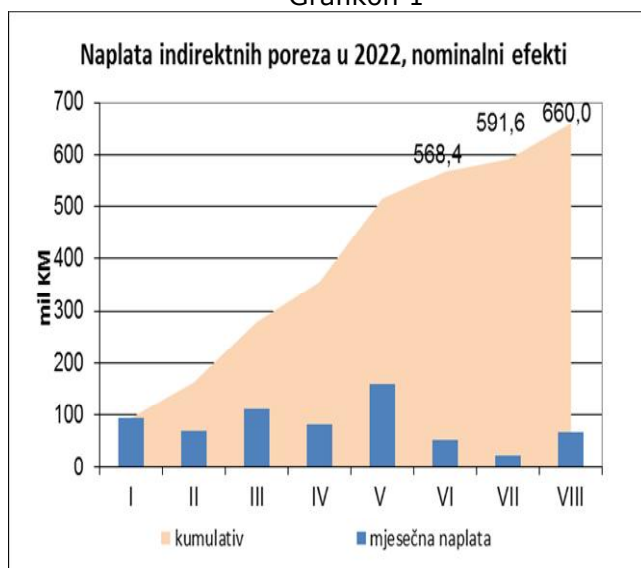

Broj
Број
Number **207/208**

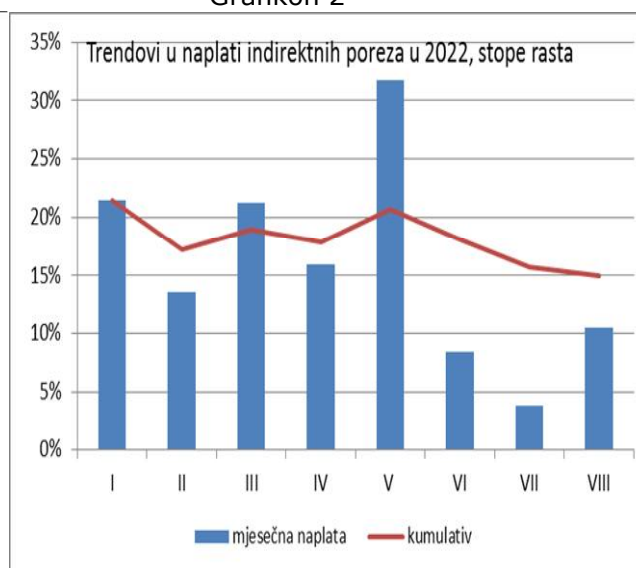
U fokusu

U prvom polugodištu 2022 suficit neto naplate indirektnih poreza u BiH je iznosio 568,4 mil KM, dok je u julu i avgustu 2022 naplaćeno 91,6 mil KM više nego u ista dva mjeseca 2021 (Grafikon 1), pri čemu se polovina efekata odnosi na akcize na duhanske prerađevine. Potrebno je imati u vidu i činjenicu da je većina efekata iz prvog polugodišta već bila uključena u očekivani rast prihoda budžeta nivoa vlada za 2022.godinu. S obzirom na usporavanje stope rasta (Grafikon 2) očigledno je da je prostor za financiranje različitih antikriznih mjera iz suficita indirektnih poreza sve manji, pogotovo kad se uzme u obzir struktura raspodjele prihoda od indirektnih poreza u entitetima (o sistemu raspodjele na entitete i u entitetima vid. OMA Bilten br. 168/169).

Grafikon 1

Grafikon 2

Za porezne administracije raspodjela poreznih prihoda na nivoe vlada je pitanje od sekundarne važnosti. Međutim, u sistemu indirektnih poreza u BiH raspodjela prihoda od indirektnih poreza je jako povezana sa konceptom sistema PDV-a, jer je glavni kriterij za raspodjelu prihoda entitetima krajnja potrošnja u entitetima prikazana u prijavama PDV-a. Tehnički, iskazivanje krajnje potrošnje, odnosno iznosa PDV-a na koji obveznik nema pravo povrata, po entitetima direktno je povezano je sa brojem stopa PDV-a u sistemu PDV-a, iz čega implicira da veći broj stopa PDV-a podrazumijeva i tehnički složeniju raspodjelu prihoda. Pitanje implikacija uvođenja dvije ili tri stope PDV-a na raspodjelu prihoda od indirektnih poreza je u potpunosti zanemareno u javnim raspravama. S obzirom da su prihodi od indirektnih poreza osnovni izvor za vraćanje vanjskog duga i glavni izvor za financiranje budžeta problematika raspodjele prihoda od indirektnih poreza je ključna za sve nivoe vlada BiH.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Raspodjela indirektnih poreza u BiH i diferencirane stope PDV-a	2
Analiza prihoda od PDV-a u periodu 2006-2021	8
Analiza naplate prihoda od akciza na kavu	14

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Raspodjela indirektnih poreza u BiH i diferencirane stope PDV-a

(autor: dr.sc. Dinka Antić)

Fiskalni sistem Bosne i Hercegovine odlikuje niz specifičnosti i paradoksa, u odnosu na druge zemlje, na prvom mjestu, specifično ustavno uređenje Bosne i Hercegovine, sa jako visokim stepenom fiskalne decentralizacije, s jedne strane, i visok stepen centralizacije poreza iz kojih se financiraju svi nivoi vlade, sa velikim stepenom međuovisnosti centralne i entitetskih vlada u pogledu politike, administriranja i raspodjele, s druge strane. Navedene specifičnosti odrazile su se i na sistem PDV-a, koji se u velikoj mjeri razlikuje od standardnih PDV-e sistema savremenih država.

Specifičnosti se ogledaju u sljedećem:

- (i). neuobičajenom institucionalnom ustrojstvu administriranja PDV-om, koji podrazumijeva uspostavu porezne administracije za indirektno poreze, koja objedinjuje carinsku i poreznu funkciju;*
- (ii). jedinstvenom konceptu upravljanja politikom PDV-a u formi Upravnog odbora, kao jedinom tijelu koje je nadležno za kreiranje politike indirektnih poreza u BiH;*
- (iii). jedinstvenom konceptu raspodjele indirektnih poreza, uključujući i prihoda od PDV-a, koji se bazira na krajnjoj potrošnji iskazanoj na PDV prijavama;*
- (iv). u poreznoj strukturi u kojoj dominira PDV-e, tako da od naplate PDV-a ovisi financiranje budžeta svih nivoa vlasti u BiH.*

Sveobuhvatna analiza implikacija inicijativa za uvođenje diferenciranih stopa PDV-a treba da uključi sagledavanje utjecaja navedenih specifičnosti sistema PDV-a i ograničenja politike PDV-a koja ona nameću. U ovom broju Biltena u fokusu su implikacije uvođenja diferenciranih stopa PDV-a na raspodjelu indirektnih poreza – pitanje koje je u potpunosti zanemareno u javnim raspravama.

O konceptu raspodjele indirektnih poreza u BiH

Sistem financiranja nivoa vlade u BiH iz indirektnih poreza se sastoji iz dva nivoa raspodjele: nivo BiH, u skladu sa odredbama Zakona o sistemu indirektnog oporezivanja, i entitetski nivo, u smislu raspodjele transfera indirektnih poreza doznačenih entitetima, a u skladu sa entitetskim propisima¹. Sukladno zakonskim odredbama prikupljena sredstva na jedinstveni račun (JR) se raspoređuju dnevno prema redoslijedu utvrđenom zakonom. Prioritet u raspodjeli prihoda od indirektnih poreza ima povrat obveznicima, potom financiranje budžeta² institucija BiH, a preostali iznos se dijeli između entiteta i Brčko Distrikta. Potrebno je naglasiti da se od 2009. putarina³ iz cijene naftnih derivata koja je namijenjena za izgradnju autocesta isključuje iz raspodjele prihoda entitetima i Distriktu⁴.

Koncept⁵ raspodjele prihoda od indirektnih poreza entitetima i Distriktu podrazumijeva da se "dio preostalog iznosa koji se prenosi Federaciji, Republici Srpskoj i Distriktu utvrđuje na temelju njihova udjela u krajnjoj potrošnji prikazanog u prijavama poreza na dodanu vrijednost". Da bi se osigurala primjena navedenog koncepta bilo je nužno da PDV prijava sadrži podatke o krajnjoj potrošnji za FBiH, RS i Brčko Distrikt⁶. S obzirom na frakcioni način obračuna PDV primjena

¹ U Federaciji BiH raspodjela se vrši u skladu sa Zakonom o pripadnosti prihoda, a u RS u skladu sa Zakonom o budžetskom sistemu.

² U budžet institucija BiH svakog dana se uplaćuje jednak iznos sa jedinstvenog računa UIO, sukladno visini izdvajanja sa jedinstvenog računa UIO koji je propisan godišnjim budžetom institucija BiH.

³ Od 1.7.2009. namjenska putarina je iznosila 0,10/litri derivata nafte, a od 1.2.2018. 0,25 KM/litri.

⁴ Namjenska putarina se raspodjeljuje prema koeficijentima raspodjele koje utvrđuje Upravni odbor UIO.

⁵ Čl 21. Zakona o sistemu indirektnog oporezivanja.

⁶ U suštini upisuje se PDV iz krajnje potrošnje, a ne osnovica (potrošnja) na koju je obračunat.

kriterija je u knjigovodstvu obveznika zahtijevala analitičko razvrstavanje PDV kod prodaje, sa zasebnom evidencijom prodaja u FBiH, RS i Brčkom koje predstavljaju krajnju potrošnju (maloprodaja, vlastita potrošnja, u određenim slučajevima kod obveznika koji imaju oslobođeni promet ili se ukida pravo odbitka ulaznog PDV) u odnosu na ostale prodaje u prometnom lancu za koje se prizna pravo na odbitak ulaznog PDV.

Odlukom Visokog predstavnika od 1.7.2007. koeficijent raspodjele za Brčko se utvrđuje po drugačijoj metodologiji, a ne može biti niži od 3,55%. Iz tog razloga za važeći koncept raspodjele prihoda od indirektnih poreza relevantni su samo odnosi između entiteta.

Tehnički aspekt raspodjele indirektnih poreza

Treba imati u vidu da koncept raspodjele indirektnih poreza u BiH tehnički razrađen⁷ na način da se zbog vremenske neusklađenosti podnošenja prijava PDV-a⁸ i raspodjele prihoda raspodjela vrši na osnovu kvartalnih koeficijenata raspodjele koji su privremenog karaktera. Kvartalni koeficijenti se donose od strane UO UIO *ex ante*, unaprijed, za kvartal koji tek treba nastupiti. Zbog vremenske neusklađenosti izračun kvartalnih koeficijenata raspodjele se temelji na istorijskim podacima o krajnjoj potrošnji iz PDV prijava prethodna tri mjeseca, s tim da se radi s pomakom od jednog mjeseca zbog rokova za podnošenje prijava⁹. Omogućena su i dva privremena poravnanja. Za prvo privremeno poravnanje uzimaju se podaci o krajnjoj potrošnji iz PDV prijava i naplata indirektnih poreza za prvo polugodište tekuće godine, te se sučeljava raspodjela prihoda na entitete prema privremenim kvartalnim koeficijentima u prvom polugodištu sa raspodjelom prema stvarnim koeficijentima izračunatih za isto polugodište. Propisano je i privremeno poravnanje za cijelu fiskalnu godinu kada se sučeljavaju godišnji podaci o krajnjoj potrošnji sa godišnjom naplatom indirektnih poreza i njihovom raspodjelom na osnovu kvartalnih koeficijenata. Propisano je i konačno poravnanje između entiteta nakon izvršene eksterne revizije. Poravnanja su nužna iz razloga što su dopuštene korekcije na podnesenim PDV prijavama u roku od pet godina od isteka mjeseca na koji se odnose, kao i korekcije u IT sistemu UIO na osnovu inspeksijskih rješenja i sudskih presuda.

Imajući u vidu da presudnu ulogu za ispravno evidentiranje krajnje potrošnje u PDV prijavama imaju obveznici bilo je nužno uspostaviti sistem kontrola unutar UIO, ali i nadzor od strane UO UIO, kako bi se osigurala pouzdanost podataka na temelju kojih se izračunavaju koeficijenti i vrši raspodjela indirektnih poreza između entiteta. Ne treba zaboraviti na činjenicu da raspodjela zajedničkih prihoda i u razvijenim zemljama uvijek predstavlja faktor mogućih nesporazuma i konflikata u pogledu udjela administrativnih jedinica (pokrajina, provincija, regiona) u prihodima. Slično se dešavalo i u BiH, a nesuglasice između entiteta su znale rezultirati blokadom raspodjele ili neusvajanjem tekućih kvartalnih koeficijenata raspodjele.

Pregled primijenjenih koeficijenata raspodjele prihoda od indirektnih poreza za FBiH (Grafikon 1) i RS (Grafikon 2) u posljednjih šest godina pokazuje duži period od čak tri godine u kojem se nije mogao postići dogovor o kvartalnim koeficijentima, te su se primjenjivali posljednji usvojeni koeficijenti. Međutim, u posljednje dvije godine ostvaren je značajan pomak u politici raspodjele, te se, temeljem stečenog povjerenja između entiteta, redovito usvajaju kvartalni koeficijenti raspodjele i vrše privremena polugodišnja i godišnja poravnanja između entiteta.

⁷ Vid. Pravilnik o izračunu koeficijenata doznačavanja entitetima (Službeni glasnik BiH" br. 62/08)

⁸ Prema Zakonu o PDV-u prijava za mjesec t se podnosi do 10. dana u mjesecu $t+1$.

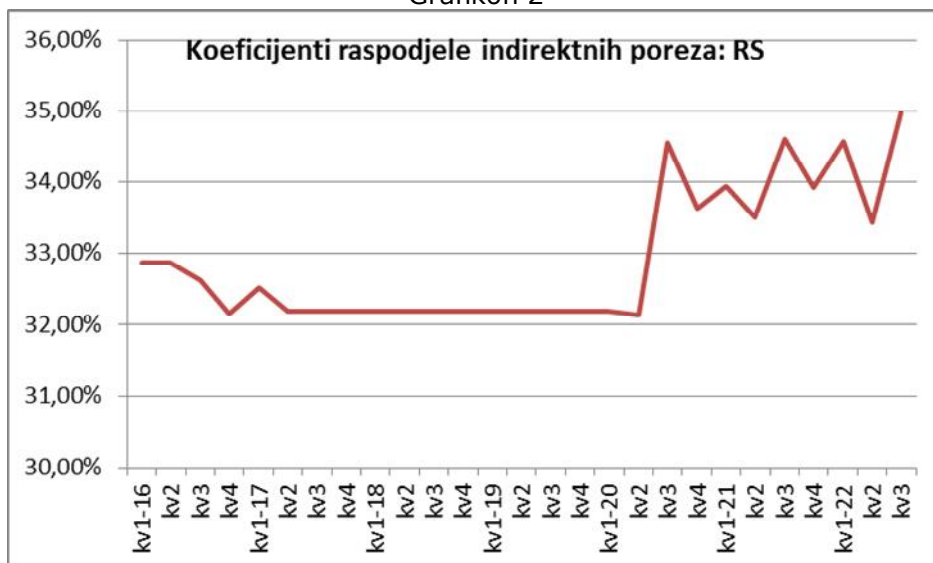
⁹ Npr. izračun koeficijenta za treći kvartal (juli, august, septembar) vrši se u junu nakon što su dostupni podaci o krajnjoj potrošnji iz PDV prijava za mart, april i maj.

Grafikon 1

Izvor: Odluke UO UIO, objave odluka u Službenim glasnicima BiH u periodu 2016-2022

Grafikon 2

Izvor: Odluke UO UIO, objave odluka u Službenim glasnicima BiH u periodu 2016-2022

Implikacije uvođenja diferenciranih stopa PDV-a na raspodjelu indirektnih poreza

Uvođenje diferenciranih stopa PDV-a zahtijeva određene izmjene u regulativi i tehničkom obračunu krajnje potrošnje, što bi se, u konačnici, neminovno negativno odrazilo na raspodjelu prihoda od indirektnih poreza.

Krajnja potrošnja predstavlja osnovicu za obračun PDV-a na koji obveznik nema pravo povrata. U prijavama PDV-a se zasebno iskazuje krajnja potrošnja za svaki entitet i Distrikt, a *de facto* to je **iznos PDV-a**. Matematički gledano kod obračuna koeficijenata u uvjetima primjene jedne stope PDV-a relativni odnosi između entiteta ostaju isti bez obzira poredili krajnju potrošnju (neoporezivu osnovicu) ili PDV na koji obveznik nema pravo povrata. Međutim, ukoliko se uvedu dvije stope PDV-a u poljima će se naći mix PDV-a iz krajnje potrošnje po sniženoj i višoj stopi i

neće biti moguće izračunati stvarnu krajnju potrošnju (osnovicu). Stoga je nužno **uvesti dodatna polja u PDV prijavi za sniženu stopu¹⁰ za svaki entitet i Distrikt**, a u svih 6 polja treba upisivati **isključivo iznos krajnje potrošnje, prije oporezivanja**. Ovo je nužno istaknuti kako bi se osigurala konzistentnost podataka.

Uvođenje više stopa PDV-a u smislu raspodjele prihoda zahtijeva sljedeće:

- UO UIO treba usvojiti izmjene Pravilnika, u članovima u kojima se propisuje metodologija izračuna koeficijenata na temelju podataka o krajnjoj potrošnji iz PDV prijava;
- UO UIO treba usvojiti izmjenu formata prijave PDV-a, dodavanjem novih polja, uz adekvatne izmjene UIO u IT sistemu i u izvještajima koje UIO dostavlja Upravnom odboru;
- porezne uprave entiteta i Distrikta moraju propisati izmjene fiskalnog računa koji će odražavati više stopa PDV-a kako bi kontrolirali krajnju potrošnju;
- obveznici će morati prilagoditi svoje evidencije (knjige izlaznih faktura) u kojima će osigurati i dodatna polja za krajnju potrošnju za promet u krajnjoj potrošnji po sniženoj stopi, koja će im poslužiti kao osnova za popunjavanje PDV prijave, a inspektorima UIO kao podloga za kontrolu tačnosti podataka o krajnjoj potrošnji iskazanoj na PDV prijavi;
- nužne su izmjene *software-a* za fiskalne kase/sisteme.

Osim navedenog, potrebna su opsežna prilagođavanja u UIO (Antić, 2011).

Naravno, u situaciji kada se pored standardne stope od 17% predlaže uvođenje i snižene stope i više stope za luksuzna dobra situacija postaje složenija u pogledu broja dodatnih polja za krajnju potrošnju na PDV prijavama, kojih je potrebno 9, što zahtijeva izmjene dizajna baze podataka porezne aplikacije, izmjene *software-a* na fiskalnim kasama i *software-a* i analitičkih evidencija u računovodstvu, kako bi se kreirala osnova za popunjavanje polja krajnje potrošnje po stopama PDV-a u izmijenjenim PDV prijavama.

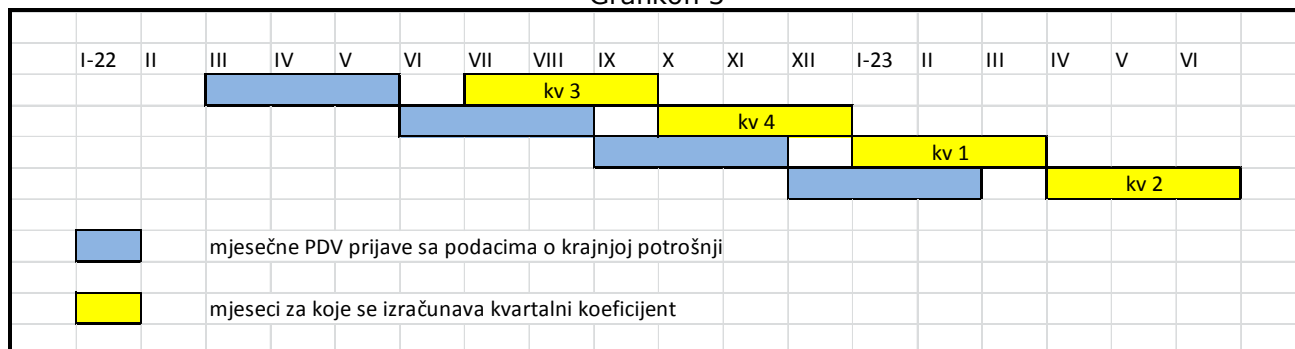
Problematika raspodjele u sistemu diferenciranih stopa PDV-a

Problematika raspodjele indirektnih poreza u BiH u sistemu PDV-a sa više stopa PDV-a ne završava se samo ispunjavanjem pravno-administrativnih i tehničkih preduvjeta. Naime, kako se radi o ozbiljnim izmjenama procedura i evidencija kod obveznika nužno je da se obveznici koji iskazuju krajnju potrošnju (maloprodaja i dr.) prate od strane UIO duži period. To je nužno kako bi se stekao **uvid u tačnost i sveobuhvatnost iskazanih podataka u PDV prijavama**.

Čak i ako kvalitet podataka o krajnjoj potrošnji za više stopa ne bi bio problematičan postojao bi problem primjene važeće metodologije za izračun kvartalnih koeficijenata raspodjele u uvjetima postojanja više stopa PDV-a zbog nekonzistentnosti podataka iz tromjesečnih intervala (mjesečnih PDV prijava za tri mjeseca) za koje se uzimaju podaci o krajnjoj potrošnji i intervala za koje se koeficijenti izračunavaju (kvartali) - Grafikon 3.

¹⁰ To nalažu odredbe Zakona o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda („Službeni glasnik BiH” br. 55/04, 34/07, 49/09 i 91/17) u čl. 13b. „ Koeficijent doznačavanja entitetâ utvrđuje se kao odnos suma krajnje potrošnje prikazane u prijavama poreza na dodatnu vrijednost za robu i usluge na teritoriji datog korisnika prihoda i suma krajnje potrošnje prikazane u prijavama poreza na dodatnu vrijednost na teritoriji Bosne i Hercegovine, koje su unesene u evidenciju Uprave za isti period. Informacija o krajnjoj potrošnji unosi se u evidenciju Uprave na osnovu prijava poreza za koji obveznik nema pravo povrata, **posebno za svaku stopu poreza na dodanu vrijednost**.

Grafikon 3

Ukoliko se diferencirane stope uvode privremeno, npr. u periodu od šest mjeseci od 01.10.2022. do 31.03.2023., to bi značilo da se za izračun koeficijenta raspodjele za četvrti kvartal 2022. koriste podaci iz prijave za juni, juli i avgust 2022. prema konceptu jedne stope PDV-a. Međutim, za izračun kvartalnog koeficijenta za prvi kvartal 2023. podaci sa PDV prijave nisu konzistentni jer uključuju podatke o krajnjoj potrošnji za jednu stopu (PDV prijava za septembar 2022) i podatke o krajnjoj potrošnji po više stopa (PDV prijave za oktobar i novembar 2022).

Da bi se uočeni problem premostio moguća je suspenzija raspodjele prema postojećem Pravilniku, odnosno zamrzavanje posljednjeg kvartalnog koeficijenta prije stupanja na snagu izmjena Zakona o PDV-u kako bi se osigurala neometana raspodjela prihoda u vrijeme primjene izmjena Zakona. Naravno, nakon isteka perioda privremene primjene diferenciranih stopa zbog tromjesečnih intervala opet se javlja problem primjene standardnog koncepta izračuna kvartalnih koeficijenata sa podacima sa PDV prijave iz sistema sa jednom stopom i sistema sa dvije/više stopa¹¹. Međutim, i kad bi se premostili navedeni problemi postavlja se pitanje narednih privremenih polugodišnjih i godišnjih poravnanja u situaciji kada u IT sistemu u periodu od šest ili dvanaest mjeseci imamo nekonzistentan skup podataka, koji nije bilo moguće vremenski verificirati u sklopu kontrola primjene više stopa PDV-a u kratkom roku.

Drugo rješenje problema raspodjele u vrijeme privremene primjene diferenciranih PDV stopa može biti prelazak na potpuno novi model raspodjele na osnovu mjesečnih koeficijenata, za koje bi se uzimali podaci iz jedne PDV prijave, npr. posljednje mjesečne prijave koju su obveznici podnijeli UIO. No, mjesečni koeficijenti, za razliku od kvartalnih, su više podložni oscilacijama s obzirom na snažne oscilacije mjesečne naplate indirektnih poreza (Regoje, 2020), što bi unijelo nestabilnost u raspodjelu i u financiranje budžeta. Konačno, da bi se primjenjivao novi model raspodjele potreban je konsenzus kako institucija BiH, tako i oba entiteta, što bi zahtijevalo donošenje novog pravilnika o raspodjeli indirektnih poreza.

Konačno, treba naglasiti da uvođenje diferenciranih stopa narušava integritet postojeće porezne aplikacije i pohranjenih podataka iz PDV prijave. Problem sa poljima krajnje potrošnje je mnogo širi i ozbiljniji od gore opisanog, jer se u istoj bazi podataka ne smije stvarati miks podataka različitog sadržaja. Do uvođenja diferenciranih stopa u poljima 32, 33 i 34 PDV prijave bili su iznosi obračunatog PDV-a, a od momenta uvođenja diferenciranih stopa trebaju biti iznosi krajnje potrošnje. Nije moguće u istim poljima imati različit sadržaj podataka, te, u cilju zaštite integriteta baze podataka, u slučaju uvođenja diferenciranih stopa bilo bi nužno za sve istorijske podatke o obračunatom PDV-u u poljima 32, 33 i 34 za sve prijave od 2006. za koji se ne ostvaruje pravo povrata izvršiti preračun u krajnju potrošnju. Međutim, to bi otvorilo drugi, još veći problem vjerodostojnosti podataka u bazi podataka u odnosu na izvor (PDV prijave) i neusklađenosti evidencija na koje se oslanjaju inspektori UIO (baza podataka) i analitičkih evidencija obveznika,

¹¹ U našem primjeru, bio bi problem izračun koeficijenta za treći kvartal 2023., jer se koriste podaci iz prijave za mart 2023., kada je u funkciji sistem diferenciranih stopa, te prijava za april i maj 2023. sa podacima iz sistema sa jednom stopom.

pogotovo što je veliki broj prijava još uvijek aktivan, što zbog petogodišnjeg perioda mogućih izmjena, što zbog otvorenih upravnih i sudskih postupaka. Druga opcija je da se u novim poljima upisuje iznos PDV-a za svaki entitet/Brčko za nižu stopu. No, takav pristup bi zahtijevao da se svaki put prilikom izvoza podataka za potrebe izračuna koeficijenata vrši preračun kako bi se dobili ispravni iznosi krajnje potrošnje (osnovica za PDV-e) za svaki entitet/Brčko. Uvođenje treće stope PDV-a navedeni problem tehnički čini još složenijim.

Međutim, bez obzira na odabrani pristup, ostaje problem nemogućnosti brzog verificiranja podataka u novim poljima PDV prijave u periodu primjene diferenciranih stopa, što ugrožava postizanje dogovora oko poravnanja između entiteta.

Zaključak

Iz gornje analize implikacija uvođenja diferenciranih stopa PDV-a u BiH na sistem raspodjele indirektnih poreza može se zaključiti sljedeće:

- Pokazalo se da je povjerenje između korisnika raspodjele indirektnih poreza ključno za neometano funkcioniranje sistema indirektnog oporezivanja u BiH, a time i za stabilno financiranje svih nivoa vlada.
- Analiza je pokazala da bi uvođenje diferenciranih stopa PDV-a derogiralo važeći koncept raspodjele prihoda od indirektnih poreza, jer su nužne izmjene provedbenih pravila i tehnička prilagođavanja svih ključnih aktera (UIO, obveznika, entitetskih poreznih uprava).
- Zbog nemogućnosti verificiranja iskazivanja podataka o krajnjoj potrošnji na PDV prijavama za više PDV stopa u kratkom roku postoji opasnost da se uruši teško stečeno povjerenje entiteta u validnost podataka, čime se dovode u pitanje buduća poravnanja prihoda između entiteta.

LITERATURA

Antić D. (2011). „Studija o implikacijama diferenciranih stopa PDV-a u Bosni Hercegovini“, Upravni odbor UIO, www.oma.uino.gov.ba.

Regoje, A. (2020). „Mjesečne fluktuacije prihoda od indirektnih poreza“. OMA bilten #175, januar/februar 2020, www.oma.uino.gov.ba.

Analiza prihoda od PDV-a u periodu 2006-2021

(Pripremila: Aleksandra Regoje, makroekonomista)

Porez na dodatnu vrijednost (PDV) je u Bosni i Hercegovini uveden u 2006. godini i od tada predstavlja najizdašnji porezni prihod. Porezni sistem BiH potrošno je orijentisan a indirektni porezi čine preko 4/5 poreznih prihoda opšte vlade BiH.¹² Prihodi od PDV-a čine preko 63% neto prihoda od indirektnih poreza.¹³

PDV je svefazni porez na promet koji se obračunava i plaća u svim fazama proizvodnog i prodajnog ciklusa, i to samo na iznos dodatne vrijednosti ostvarene toj fazi. Obaveze i sistem plaćanja PDV-a regulisani u BiH su Zakonom o porezu na dodatnu vrijednost.¹⁴ Prema odredbama Zakona, PDV se plaća na: (1) Promet dobara i usluga koje porezni obveznik izvrši na teritoriji BiH uz naknadu; (2) Uvoz dobara u BiH. Ako je iznos ulaznog poreza u poreznom periodu veći od iznosa izlazne porezne obaveze za isti period, obveznik ima pravo na povrat razlike. Svaki dospjeli povrat vraća se u roku od 60 dana od isteka roka za predaju PDV prijave. Izuzeci su obveznici čija je osnovna djelatnost izvoz dobara i koji u uzastopnim prijavama za PDV iskazuju iznos ulaznog poreza koji je veći od njihove izlazne porezne obaveze. Oni imaju pravo na povrat u roku od 30 dana od podnošenja PDV prijave. Ako obveznik odluči da mu se ne izvrši povrat razlike, onda se ona priznaje kao porezni kredit.

U prvom dijelu ovog priloga analizirana je naplata prihoda od PDV-a po komponentama (bruto, povrati, neto) u periodu od njegovog uvođenja do 2021. godine. U drugom dijelu analizirana je naplata i struktura bruto prihoda od PDV-a prema njenim komponentama: PDV na uvoz, domaći PDV i ostali prihodi od PDV-a. U trećem dijelu priloga predstavljeni su rezultati regresione analize na osnovu podataka o bruto naplati PDV-a i podataka o nacionalnim računima, te izvedeni zaključci o uticaju komponenti BDP-a na strukturu bruto prihoda od PDV-a. Četvrti dio priloga prikazuje strukturu ostvarenja potraživanja PDV obveznika u vidu primljenih PDV povrata ili korištenja poreznih kredita, a prezentovana je i simulacija uticaja promjene te strukture na bruto naplatu PDV-a

I Naplata prihoda od PDV-a u periodu 2006-2021

U odnosu na baznu 2006. godinu, koja je godina uvođenja PDV-a, bruto naplata PDV-a u 2021. godini je više nego udvostručena (grafikon 1, lijevo). Sa 2.786,3 mil KM u 2006. godini, bruto naplata PDV-a je u 2021. godini narasla na 5.931,6 mil KM (bazni indeks 212,9). Isplata povrata u navedenom periodu je više nego četvorostučena (bazni indeks 444,9), pogotovo jer je 2006. godina karakteristična po suspenziji povrata za obveznike koji nisu pretežni izvoznici, te po tome što je isplata povrata započela tek u mjesecu martu. Stoga rast neto naplate PDV-a u istom periodu nije pratio rast bruto naplate (bazni indeks 2021/2006 iznosio je 180,9). U 2007. godini je isplaćen značajan dio povrata koji se odnosio na prethodnu godinu. Krajem 2007. se dotadašnja stopa od 10% izdvajanja na račun rezervi za povrat indirektnih poreza pokazala nedovoljnom, što je dovelo do problema u servisiranju isplate povrata. Početkom februara 2008. godine Upravni odbor UIO je prevazišao problem rezervi time što je donio odluku da se na račun rezervi izdvaja 10%, a u slučaju da navedeni iznos nije dovoljan za isplatu dospjelih obveza primjenjuje se Član 9. Zakona o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda, gdje se „rezerva računa kao suma povrata za sljedeći radni dan“.

Zbog specifičnosti i turbulencija u isplatama povrata u 2006., 2007. i 2008. godini, potrebno je bruto i neto naplatu uporediti i sa 2009. godinom, kada se isplata PDV povrata stabilizovala. Kada se ta godina uzme kao bazna, nema tako značajnih razlika u indeksima bruto i neto naplate

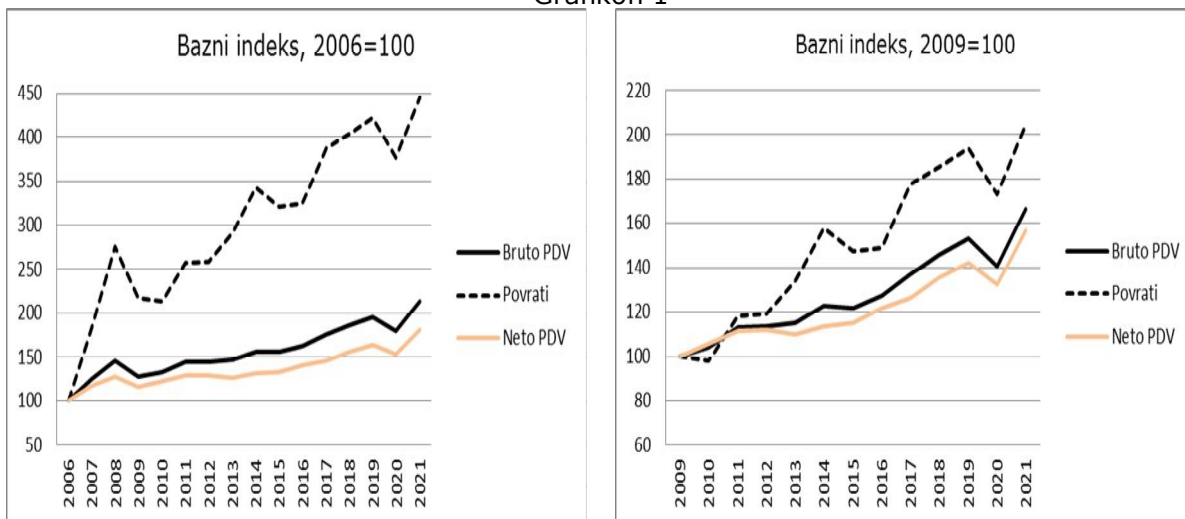
¹² Podaci za 2020. godinu; "Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika u Bosni i Hercegovini, 2022.-2024. godina", Fiskalno vijeće BiH, mart 2022

¹³ UIO, podaci za 2020. godinu.

¹⁴ "Službeni glasnik BiH", br. 9/05, 35/05, 100/08 i 33/17.

prihoda od PDV-a (grafikon 1, desno).¹⁵ U odnosu na 2009. godinu bruto naplata PDV-a u 2021. godini bila je viša za 66,5%, isplata povrata za 104,6% a neto naplata za 56,7%.

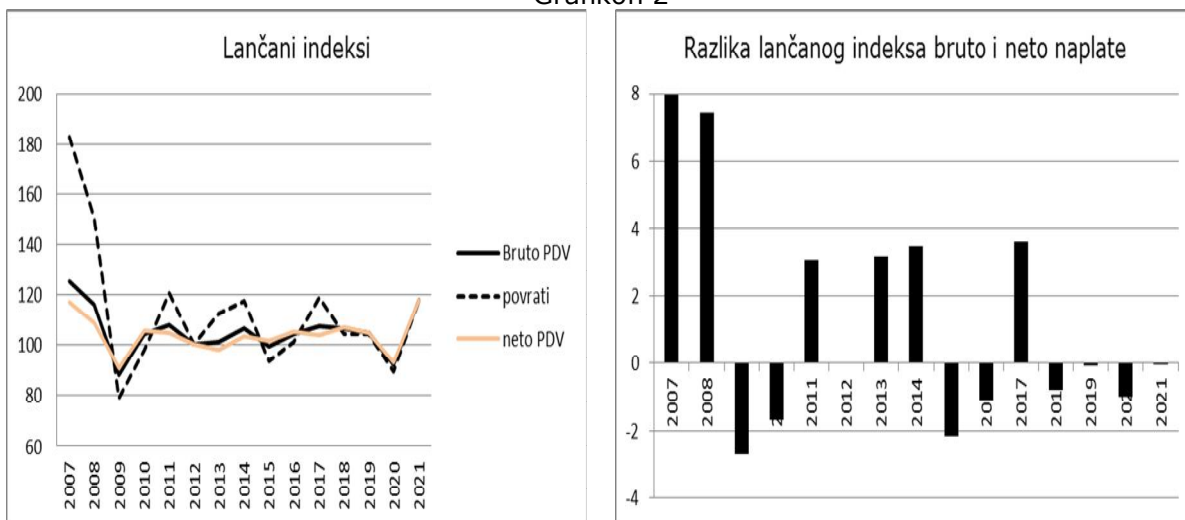
Grafikon 1

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UIO

Na lijevoj strani grafikona 2. prikazani su lančani indeksi bruto i neto naplate PDV-a, kao i isplate povrata. Desna strana istog grafikona prikazuje razlike lančanih indeksa bruto i neto naplate. U godinama u kojim je ta razlika pozitivna, bruto naplata PDV-a je rasla više nego neto naplata, što znači da rast povrata PDV-a nije pratio rast bruto naplate PDV-a. Takva situacija je bila posebno zabilježena u 2007. i 2008. godini, zbog gore objašnjenih specifičnosti u isplatama povrata u prethodnim godinama (suspenzija povrata u 2006. i problem rezervi u 2007. godini).

Grafikon 2

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UIO

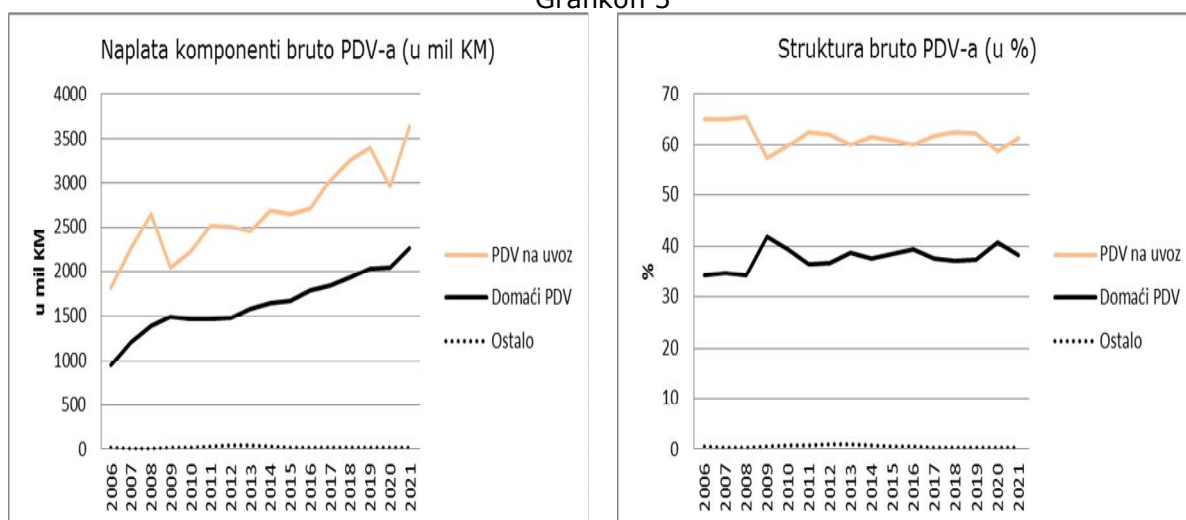
¹⁵ Kada se 2006. godina uzme kao bazna, stope rasta bruto i neto naplate u 2021. godini razlikuju se za 32 p.p., dok ta razlika iznosi 9,9 p.p. u slučaju kada se za baznu godinu uzme 2009. godina

II Struktura bruto prihoda od PDV-a

U grafikonu 3. je predstavljena struktura naplate bruto PDV-a u periodu od 2006 do 2021. godine, i to naplata pojedinih kategorija prihoda¹⁶ u mil KM (lijevo) i učešće (%) u bruto naplati (desno). Naplata prihoda od **PDV-a na uvoz** se u periodu od 2006 do 2021 duplirala sa 1.813,5 mil KM na 3.640,4 mil KM (bazni indeks 200,7). U istom periodu se **naplata domaćeg PDV-a** (PDV prema prijavama) više nego duplirala sa 953,4 mil KM na 2.266,2 mil KM (bazni indeks 237,7).¹⁷ **Ostali prihodi od PDV-a** (automatski razrez, jednokratne uplate, zatezne kamate i dr.) imaju mali ponder u bruto naplati PDV-a, uglavnom između 0,5% i 1%, a njihova naplata se, sa usponima i padovima, u periodu od 2006 do 2021. godine kretala između 15 i 48 mil KM.

Prihodi od PDV-a na uvoz imaju najveće učešće u bruto naplati. Udio PDV-a na uvoz u bruto prihodima od PDV-a se od uvođenja PDV-a (2006) do 2021. godine kretao u rasponu od 57,4% (minimum iz 2009. god.) do 65,5% (maksimum iz 2008. god.). U 2022. godini je taj udio iznosio 61,4% (Grafikon 3, desno).

Grafikon 3

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UIO

III Uticaj komponenti iz nacionalnih računa na strukturu bruto prihoda od PDV-a

Bosna i Hercegovina ima relativno visok udio uvoza roba i usluga u BDP-u. Prema podacima Eurostat-a, udio uvoza u BDP-u BiH je viši od prosjeka Eurozone za čak 10,8 procentnih poena, a od pokazatelja za Hrvatsku za 3,8 procentna poena. Sa druge strane, udio uvoza u BDP-u BiH je niži nego u Sjevernoj Makedoniji (za visokih 25,6 p.p.), Sloveniji (21,9 p.p.), te Crnoj Gori (6,4 p.p.) i Srbiji (5,9 p.p.).

Udio krajnje potrošnje domaćinstava i NPISH¹⁸ u BDP-u u BIH je veći nego u Eurozoni i u zemljama u okruženju, sa izuzetkom Crne Gore.

Imajući u vidu visok udio uvoza i krajnje potrošnje u BDP-u, ne iznenađuje činjenica da BiH ima veliki udio u indirektnim porezima prihoda koji se obračunavaju na uvoz, kao i uopće visok udio PDV-a, koji je ustvari porez na potrošnju, u BDP-u i ukupnim javnim prihodima. Čak 71,4% bruto prihoda od indirektnih poreza u 2021. godini obračunato je na uvoz (PDV na uvoz, akcize na

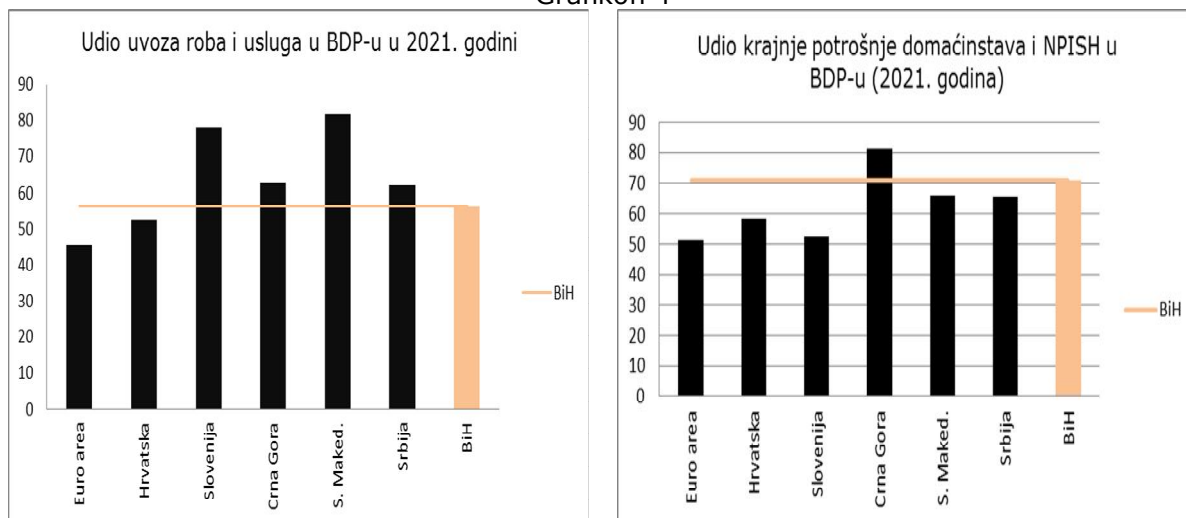
¹⁶ PDV na uvoz, domaći PDV i ostali prihodi od PDV-a

¹⁷ Treba imati na umu da je u 2006. godini uveden PDV, te da su prve veće uplate zabilježene u mjesecu februaru.

¹⁸ NPISH- Nefitne institucije koje usluge pružaju domaćinstvima (eng. *Non-Profit Institutions Serving Households*)

uvozne proizvode, carine i putarina iz cijene uvoznih derivata nafte). Udio prihoda od PDV-a u BDP-u je u Bosni i Hercegovini je iznosio 10,6%¹⁹ u 2020. godini i bio je za 3,9 p.p. viši nego u Eurozoni.

Grafikon 4

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka Eurostat-a²⁰

Napomena: Podaci za krajnju potrošnju domaćinstava i NPISH za Crnu Goru odnose se na 2020. godinu

U nastavku su predstavljeni rezultati regresione analize na osnovu podataka o bruto naplati PDV-a (UIO) i podataka o nacionalnim računima (BHAS).²¹ Analizirani su godišnji podaci u periodu od 2006 do 2021. godine. Postavljeno je pet regresionih modela, gdje su zavisne varijable pojedine komponente bruto naplate PDV-a, a za nezavisne varijable izabrane su odgovarajuće komponente BDP-a, obračunatog po rashodovnom pristupu. U svih pet slučajeva P-vrijednost za sve varijable iznosi nula, što znači da su nezavisne varijable važne za modele (signifikantne na nivou pouzdanosti od 5%).²²

Rezultati analize pokazuju da su prihodi od PDV-a na uvoz usko povezani sa kretanjem uvoza roba i usluga u BiH. Postavljen je regresioni model (model (1), tabela 1), gdje je zavisna varijabla (y) „prihodi od PDV-a na uvoz“, a nezavisna „uvoz roba i usluga“. Koeficijent determinacije R^2 iznosi visokih 98,9%, što znači da varijabilnost prihoda od PDV-a na uvoz navedenom regresionom modelu iznosi taj procenat. Na osnovu rezultata iz modela regresije i formule za izračun elastičnosti može se izračunati da je **prosječna** elastičnost prihoda od PDV-a na uvoz u odnosu na kretanje uvoza roba i usluga u BiH u periodu 2006-2021 iznosila oko 1.

Na osnovu postavljenih regresionih modela (2) i (3), zaključuje se da prihodi od domaćeg PDV-a pokazuju sličan stepen uslovljenosti sa kretanjem izdataka na finalnu potrošnju (koeficijent determinacije 96,3%) kao sa kretanjem bruto društvenog proizvoda (koeficijent determinacije 96,7%), uz značajne razlike u koeficijentima elastičnosti. Oba su iznad jedinice, ali je koeficijent dosta veći u slučaju kada je za zavisnu varijablu uzeta finalna potrošnja.

¹⁹ Izračun autora na osnovu podataka UIO i BHAS

²⁰ Eurostat database, podaci povučeni 25.07.2022.; tabele: "Imports of goods and services in % of GDP [TET00004]" i "Final consumption expenditure of households and non-profit institutions serving households [TEC00009]"

²¹ Bruto domaći proizvod - vanredno saopćenje od 19.07.2021. godine (Tab.2.1); Agencija za statistiku BiH i Bruto domaći proizvod prema proizvodnom, dohodovnom i rashodovnom pristupu, 2020. 28.02.2022; Agencija za statistiku BiH

²² P-vrijednost je najmanji nivo signifikantnosti pri kojem možemo odbaciti nultu hipotezu. Nulta hipoteza je podržavana hipoteza koja se drži istinitom, sve dok ne postoje dovoljni dokazi za suprotno (u našem slučaju nultom hipotezom se pretpostavlja da nezavisna varijabla nema uticaja na zavisnu).

Na osnovu regresionog modela u kojem je zavisna varijabla „neto prihodi od PDV-a“, a nezavisna „izdaci za krajnju potrošnju domaćinstava, NPISH i vlade“ (model (4), tabela 1), uz niži koeficijent determinacije od 91,5%, dobija se elastičnost iznad jedinice. Kada se iz ukupnih izdataka za krajnju potrošnju izuzme vladina potrošnja (model (5), tabela 1), dobija se viši koeficijent determinacije u regresionom modelu (94,5%) i nešto viši koeficijent elastičnosti.

Tabela 1. Rezultati regresione analize

rb.	Zavisna varijabla	Nezavisna varijabla	R Square	P-value	br.posm.	elastičnost
(1)	PDV na uvoz	uvoz roba i usluga	98,9%	0,00	15	
(2)	Domaći PDV	izdaci za krajnju potrošnju domaćinstava, NPISH i vlade	96,3%	0,00	15	
(3)	Domaći PDV	BDP	96,7%	0,00	15	
(4)	Neto PDV	izdaci za krajnju potrošnju domaćinstava, NPISH i vlade	91,5%	0,00	15	
(5)	Neto PDV	izdaci za krajnju potrošnju domaćinstava i NPISH	94,5%	0,00	15	

Legenda za visinu elastičnosti

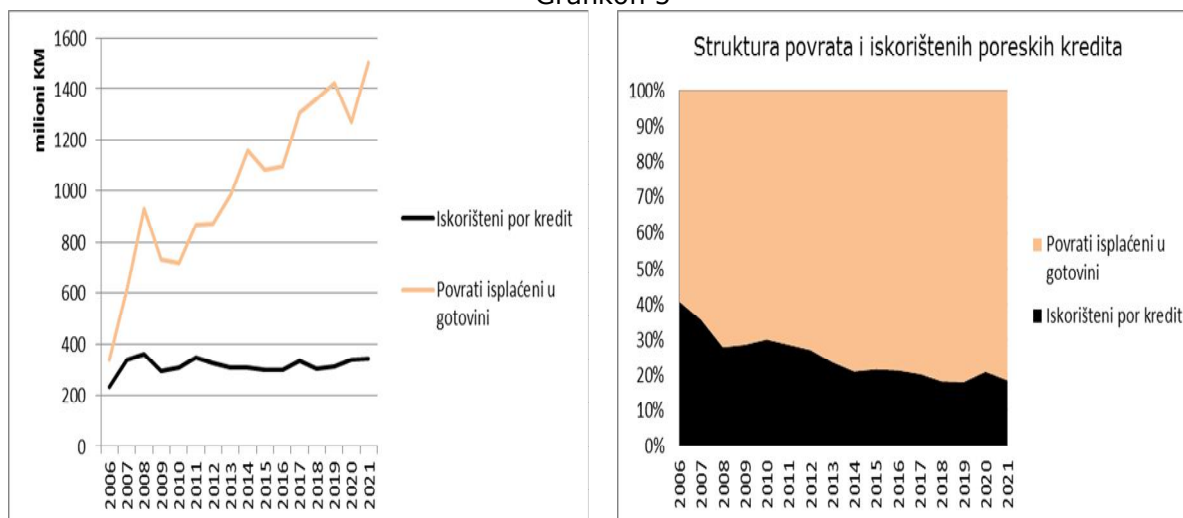
1	1-1,5	1,5-2
---	-------	-------

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO i BHAS

IV Struktura PDV povrata i iskorištenih kredita

Na osnovu podataka iz grafikona 5. možemo zaključiti da se struktura povrata PDV-a i iskorištenih poreznih kredita u periodu od 2006-2021 značajno promijenila u korist isplaćenih povrata. Iskorišteni porezni krediti kretali su se u rasponu od 232 do 361 mil KM tokom cijelog perioda, dok su isplaćeni povrati narasli sa 338 mil KM na 1,502 mil KM.

Grafikon 5

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UIO

Ostavljajući prava poreznom obvezniku da, u slučajevima kada je ulazni porez u poreznom periodu veći od iznosa izlazne porezne obaveze, odlučuje da li će koristiti povrat ili porezni kredit *de facto* mu se daje pravo da nekim dijelom utiče na visinu naplate bruto PDV-a u narednom periodu. Ukoliko porezni obveznik kome je iznos ulaznog poreza u poreznom periodu veći od iznosa izlazne porezne obaveze odluči da koristi povrat PDV-a a ne porezni kredit, njegova odluka će imati pozitivan uticaj na bruto naplatu PDV-a u narednom poreznom periodu i na rast povrata PDV-a. Ukoliko se obveznik odluči na korištenje poreznog kredita, bruto naplata PDV-a i isplate povrata će biti manje nego u slučaju korištenja prava na isplatu povrata. Obveznikovo pravo da bira između navedene dvije opcije **neće imati značajnog uticaja na turbulencije** u bruto naplati PDV-a ukoliko nema većih promjena u odlukama velikih PDV obveznika o načinu izmirenja obaveza, odnosno korištenju kredita ili povrata. Sa druge strane, izbor između dvije varijante

uopće nema uticaja na visinu neto naplate PDV-a, osim ukoliko dođe do većih od uobičajenih prelijevanja ostvarenja potraživanja (korištenje kredita ili isplata povrata) u narednu fiskalnu godinu, ali i tada su dugoročni efekti na neto naplatu neutralni.

Tabela 2. Uticaj izbora obveznika za povrat ili porezni kredit na bruto naplatu PDV-a

Izbor obveznika	Uticaj na bruto naplatu	Objašnjenje
Povrat PDV-a	↑	Ukoliko je iznos ulaznog poreza u poreznom periodu veći od iznosa izlazne porezne obaveze za isti period, a obveznik bira povrat razlike, narednu obavezu obveznik izmiruje uplatom sredstava na JR UIO . Izmirivanje naredne obaveze uplatom na JR znači pozitivan uticaj na bruto naplatu.
Porezni kredit	↓	Ako je iznos ulaznog poreza u poreznom periodu veći od iznosa izlazne porezne obaveze za isti period, a obveznik bira da mu se ne izvrši povrat razlike, nego da se ona prizna kao porezni kredit, tada obveznik prebija narednu dospjelu obavezu sa visinom potraživanja po osnovu odobrenog poreznog kredita . Prebijanjem dospjele obaveze, dolazi do negativnog uticaja na bruto naplatu u visini odobrenog poreznog kredita.

Izvor: Ilustracija autora

Na osnovu stvarnih podataka o realizovanim isplatama povrata i visinom iskorištenih poreznih kredita, te na osnovu objašnjenja o uticaju izbora obveznika između te dvije opcije na bruto naplatu PDV-a, može se izračunati kako bi neizmjenjena struktura ostvarenja potraživanja PDV obveznika u vidu povrata i iskorištenih kredita uticala na bruto naplatu u određenoj godini. Kada bi, u hipotetičkom primjeru, struktura povrata i iskorištenih kredita bila kao u 2009. godini²³ a njihov ukupni iznos odgovarao stvarnoj realizaciji po godinama, pri tome zanemarujući efekte vremenskih pomaka od nastanka potraživanja do isplata povrata i korištenja poreznih kredita, može se napraviti simulacija efekata na bruto naplatu i povrate u svim narednim godinama posmatranog perioda. **Neto naplata PDV-a bi, naravno, ostala jednaka.** Simulacija je predstavljena u grafikonu 6. U navedenom primjeru bi efekti bili najveći u 2021. godini, kada bi i bruto naplata PDV-a i isplate povrata bile za cca 186 mil KM manje od ostvarenih cifara.

Grafikon 6

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

Kako bi se zanemarili efekti izbora obveznika za povrat ili porezni kredit, **u analizama dugoročnih trendova naplate, najispravnije je rješenje porediti neto naplatu PDV-a.** Osim toga, za razliku od bruto naplate indirektnih poreza, neto naplata je jedini faktor koji utiče na kretanje prihoda od indirektnih poreza opće vlade, jer su to zapravo prihodi koji se, nakon izmirivanja obaveza prema poreznim obveznicima, slivaju u javne budžete.

²³ Godina kada se stabilizovala isplata PDV povrata.

Analiza naplate prihoda od akciza na kahvu

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

1. Uvod

Akcizni proizvodi kao i iznosi akcize koji se primjenjuju na određene akcizne proizvode variraju od zemlje do zemlje i od proizvoda do proizvoda. Akciza se primjenjuje na proizvode koji se smatraju luksuzom ili proizvode koji se smatraju štetnim po zdravlje stanovništva i okolinu. Iako je osnovni cilj primjene akcize smanjenje potražnje i potrošnje određenog akciznog proizvoda iz socijalnih, zdravstvenih i ekonomskih razloga, kao i iz razloga očuvanja i zaštite životne sredine, sa stanovišta vladinih politika jedne zemlje cilj uvođenja akciza može se pripisati povećanju javnih prihoda kroz naplatu prihoda od akciza.

U Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) kahva se oporezuje porezom na dodatnu vrijednost i akcizom. BiH je zemlja dugogodišnje kulturne tradicije potrošnje kahve, te je tržište kahve u zemlji prilično rasprostranjeno, od potrošnje u domaćinstvima, do ugostiteljskih i turističkih objekata. Pod uticajem globalizacije, u posljednjoj deceniji zabilježen je dodatni rast ukupne potrošnje kahve kako na globalnom nivou, tako i u zemlji. S obzirom na pomenuti kulturološki značaj i snažan rast potrošnje kahve u zemlji, akcize na ovu vrstu proizvoda imaju određeni učinak u smislu povećanja prihoda.

Kahva je dostigla fazu u kojoj se razvija od tradicionalnog pića u piće koje je u skladu sa globalnim trendovima i preferencijama zapadnih potrošača. Promjene demografije kao što je starija ili pretežno mlađa populacija, te praktičnost, takođe određuju potrošnju kahve u zemlji. Povećava se potražnja za mješavinama instant kahve ili espresso kahve, dok uspostavljena tradicija ispijanja takozvane turske ili domaće kahve nastavlja da podržava prodaju svježije mljevene kahve u zemlji.

Uticaj vanjskih faktora kao što su pojava pandemije virusa Covid-19 u 2020. godini, izolacija i mjere socijalnog distanciranja, imale su određeni uticaj na potrošnju kahve. Tako je, pojava pandemije imala negativan uticaj na tržište potrošnje kahve, odnosno na naplatu prihoda od akciza na ovaj akcizni proizvod u posmatranom vremenskom periodu. Pored negativnog uticaja na potrošnju kahve, mjere uvedene u borbi protiv širenja virusa izazvale su i druge brojne negativne ekonomske posljedice u zemlji i globalno. Zabrana okupljanja i druge mjere uvedene protiv širenja virusa, preorijentali su potrošače na potrošnju kahve u kućnim uslovima, odnosno na potrošnju takozvane domaće ili turske kahve, instant kahve, kahve u "kapsulama" iz kućnih kahve aparata i slično, dok je potrošnja espresso kahve koja se najviše konzumira u barovima i restoranima smanjena. Analizom u nastavku, prikazano je kretanje naplate prihoda od akciza na kahvu u BiH kao i uticaj vanjskih faktora na naplatu ovih prihoda.

2. Politika oporezivanja kahve u Bosni i Hercegovini

U smislu Zakona o akcizama u BiH²⁴ (u daljem tekstu: Zakon) kojim su definisani akcizni proizvodi i politika njihovog oporezivanja, kahvom se smatra: (i) sirova kahva (sa ili bez kofeina); (ii) pržena kahva (sa ili bez kofeina), u zrnu ili mljevena; (iii) ljuške i opne pržene kahve, (iv) ostali proizvodi od kahve koji u sebi sadrže 50% i više kahve²⁵. Prihodi po osnovu akciza na kahvu uplaćuju se na Jedinstveni račun Uprave za indirektno oporezivanje, a njihova raspodjela vrši se u skladu sa [Zakonom o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda](#)²⁶.

²⁴ „Službeni glasnik BiH“, br. 49/09, 49/14, 60/14 i 91/17.

²⁵ Akciza na kahvu plaća se za jedan kilogram neto težine kahve. Ako se kahva stavlja u promet u pakovanjima većim ili manjim od jednog kilograma, akciza se plaća proporcionalno količini u pakovanju.

²⁶ „Službeni glasnik BiH“, br. 55/04 i 34/07.

Od početka primjene aktuelnog Zakona, tačnije od 01. jula 2009. godine, akciza na kahvu plaća se isključivo prilikom prekograničnog prometa, odnosno prilikom uvoza, čime se stimulišu domaći prerađivači kahve.

Pregled aktuelnih akciznih proizvoda prema Zakonu prikazan je u Okviru 1.

Okvir 1.

<p>Član 4. (Akcizni proizvodi)</p> <p>a) naftni derivati; b) duvanske prerađevine; c) bezalkoholna pića; d) alkohol, alkoholna pića i voćna prirodna rakija; e) pivo i vino; f) kahva; g) biogorivo i biotečnosti.</p>

Izvor: Zakon o akcizama u BiH

Pregled akciznih stopa prema važećoj legislativi prikazan je u Okviru 2.

Okvir 2.

<p>Član 20. (Iznosi akcize za kahvu)</p> <p>Za kahvu akciza se plaća prilikom uvoza po kilogramu, i to za:</p> <p>a) sirovu kahvu 1,50 KM; b) prženu kahvu (u zmu ili mljevena) 3,00 KM; c) ljuske i opne pržene kahve i ostali proizvodi od kahve 3,50 KM.</p>
--

Izvor: Zakon o akcizama u BiH

3. Godišnje kretanje prihoda od akciza na kahvu

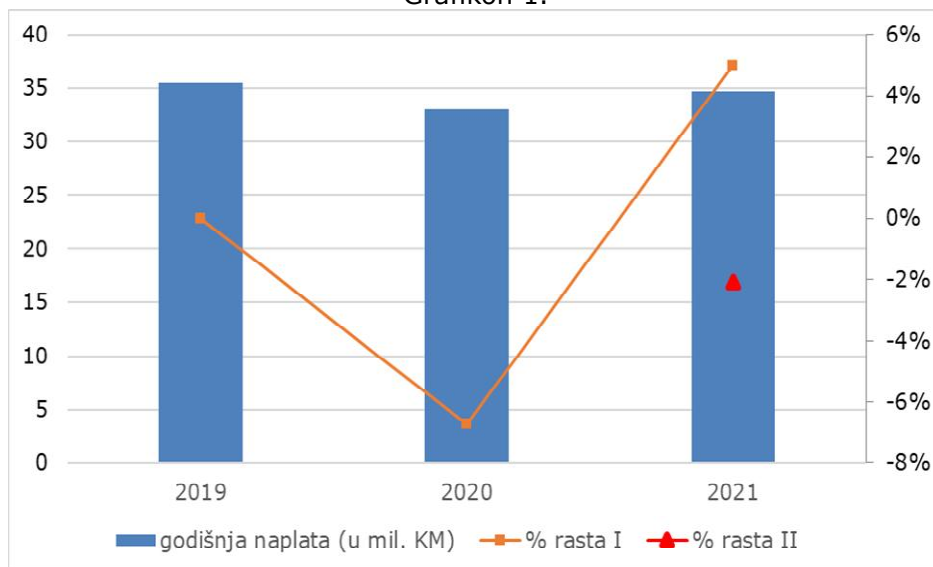
Fokus godišnje analize je trogodišnji vremenski period 2019-2021. godina. Ovom vremenskom serijom obuhvaćeno je kretanje naplate prihoda od akciza na kahvu u godini prije pojave pandemije virusa korona, zatim kretanje naplate ovih prihoda u godini pojave pandemije i uvođenja najrigoroznijih mjera u borbi protiv širenja virusa, te u godini nakon popuštanja mjera. U posmatranom trogodišnjem periodu, ukupni prihodi od akciza na kahvu učestvuju od 2,3% do 2,5% u ukupnim prihodima od akciza na godišnjem nivou.

Grafikonom 1 prikazano je kretanje godišnje naplate prihoda od akciza na kahvu tokom perioda 2019-2021. godina, u milionima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)²⁷.

²⁷ 2019. godina korištena kao baza

Grafikon 1.

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Na pad prihoda od akciza na kahvu u 2020. godini uticala je pandemija Covid-19, mjere izolacije, kao i zatvaranje granica, te je zabilježen pad naplate prihoda od akciza na kahvu u odnosu na 2019. godinu za 6,7% (grafikon 1, % rasta I). Blagi oporavak u naplati ovih prihoda, odnosno rast za 5,0% zabilježen je u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu (grafikon 1, % rasta I), dok je u odnosu na 2019. godinu također zabilježen pad za 2,1% (grafikon 1, % rasta II). U nastavku je dat pregled kvartalne i mjesečne naplate prihoda od akciza na kahvu u BiH, te detaljnija analiza.

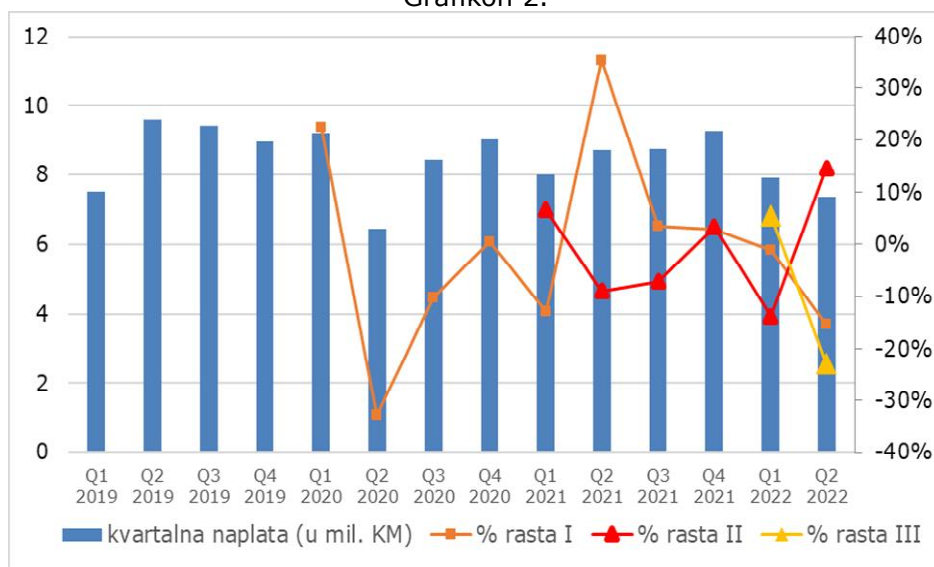
4. Kvartalno kretanje prihoda od akciza na kahvu

Kvartalna analiza naplate prihoda od akciza na kahvu daje prikaz o kretanju prihoda pod uticajem pandemije i uticajem mjera preduzetih u cilju suzbijanja širenja virusa na kvartalnom nivou. Takođe, kvartalnom analizom obuhvaćen je period prva dva kvartala tekuće godine koji su obilježeni početkom rata između Rusije i Ukrajine, te inflacijom na globalnom nivou.

Grafikonom 2 prikazano je kvartalno kretanje naplate prihoda od akciza na kahvu, u milionima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala), za period Q1 2019 – Q2 2022. godine²⁸.

²⁸ 2019. godina korištena kao baza

Grafikon 2.

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Analizom kvartalnog kretanja prihoda od akciza na kahvu u prvim kvartalima u posmatrane četiri godine, najveća naplata zabilježena je u prvom kvartalu 2020. godine, te u odnosu na prvi kvartal 2019. godine veća je za 22,3% (grafikon 2, % rasta I). U prvom kvartalu 2021. godine zabilježeno je smanjenje u naplati ovih prihoda u odnosu na prvi kvartal 2020. godine za 12,8% (grafikon 2, % rasta I), dok je u odnosu na prvi kvartal 2019. godine naplata veća za 6,6% (grafikon 2, % rasta II). Naplata prihoda od akciza na kahvu u prvom kvartalu tekuće godine manja je za 1,1% u odnosu na prvi kvartal 2021. godine (grafikon 2, % rasta I), te za 13,8% u odnosu na prvi kvartal 2020. godine (grafikon 2, % rasta II), dok je u odnosu na prvi kvartal 2019. godine naplata ovih prihoda veća za 5,5% (grafikon 2, % rasta III).

Kao rezultat rigoroznih mjera u borbi protiv pandemije, u drugom kvartalu 2020. godine zabilježen je značajan pad prihoda od akciza na kahvu za 32,7% u odnosu na drugi kvartal 2019. godine (grafikon 2, % rasta I). U drugom kvartalu 2021. godine zabilježen je oporavak u naplati ovih prihoda na kvartalnom nivou u odnosu na isti period prethodne godine za 35,3% (grafikon 2, % rasta I), međutim u odnosu na isti kvartal prije pandemije i dalje je u padu za 9,0% (grafikon 2, % rasta II). Drugi kvartal 2022. godine karakterizira smanjenje naplate prihoda od akciza na kahvu u odnosu na isti kvartal 2021. godine za 15,3% (grafikon 2, % rasta I), dok je u odnosu na isti kvartal 2020. godine zabilježeno povećanje naplate ovih prihoda za 14,6% (grafikon 2, % rasta II). U odnosu na drugi kvartal 2019. godine naplata je manja za 22,9% (grafikon 2, % rasta III).

Nakon naglog smanjenja naplate prihoda od akciza na kahvu u drugom kvartalu 2020. godine prouzrokovanog mjerama u borbi protiv širenja virusa korona, na šta je najviše uticalo zatvaranje i ograničavanje rada ugostiteljskih objekata u kojima je potrošnja kahve velika, popuštanje mjera u trećem kvartalu 2020. godine rezultiralo je blagim oporavkom u naplati ovih prihoda. Blagi oporavak, nije bio dovoljan da nadmaši naplatu prihoda od akciza na kahvu iz trećeg kvartala 2019. godine, te su u poređenju s tim periodom ovi prihodi za 10,4% manji u trećem kvartalu 2020. godine (grafikon 2, % rasta I). U trećem kvartalu 2021. godine naplata ovih prihoda veća je za 3,6% u odnosu na treći kvartal 2020. godine (grafikon 2, % rasta I), dok je u odnosu na treći kvartal 2019. godine manja za 7,2% (grafikon 2, % rasta II).

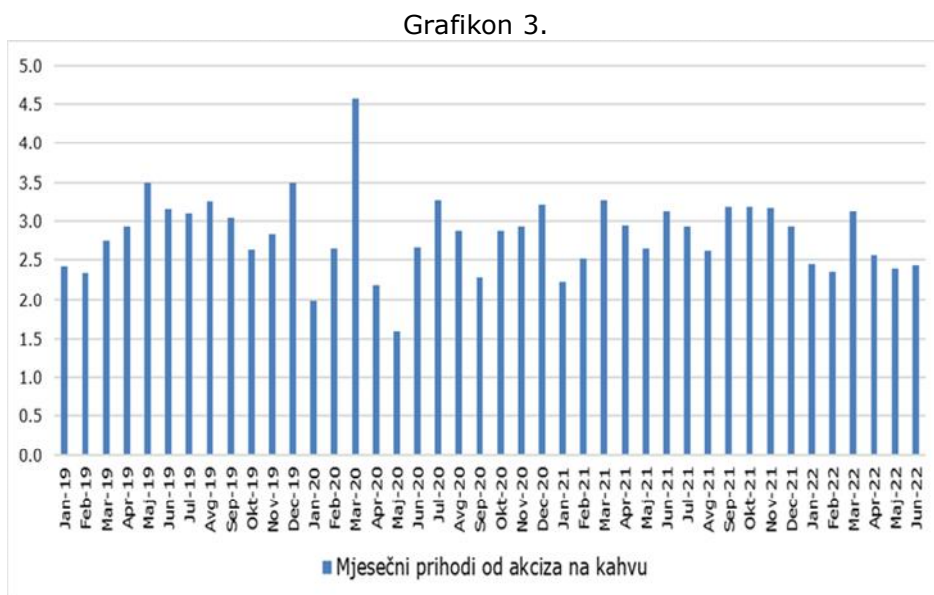
U četvrtim kvartalima, naplata ukupnih prihoda od akciza na kahvu ima blagu tendenciju rasta. Tako je, u četvrtom kvartalu 2021. godine naplaćeno više ovih prihoda za 2,8% u odnosu na

četvrti kvartal 2020. godine (grafikon 2, % rasta I), te za 3,4% više u odnosu na isti kvartal 2019. godine (grafikon 2, % rasta II).

5. Mjesečno kretanje prihoda od akciza na kahvu

Do izrade ove analize, mjesečni podaci o naplaćenim prihodima od akciza na kahvu dostupni su zaključno sa junom tekuće godine, te je grafikonom 3 prikazana mjesečna dinamika kretanja prihoda od akciza na kahvu za period januar 2019. - juni 2022. godine²⁹. Analizom je obuhvaćen period prije pojave pandemije Covid-19, period u toku pojave pandemije Covid-19 i period nakon pojave pandemije Covid-19, kao i period početka krize prouzrokovane ratom u Ukrajini koji je počeo krajem februara 2022. godine, te period galopirajuće inflacije na globalnom nivou koja se u velikoj mjeri odrazila na ekonomiju BiH.

Grafikonom 3 prikazano je mjesečno kretanje prihoda od akciza na kahvu za navedeni period, u milionima KM (lijeva vertikalna skala).

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

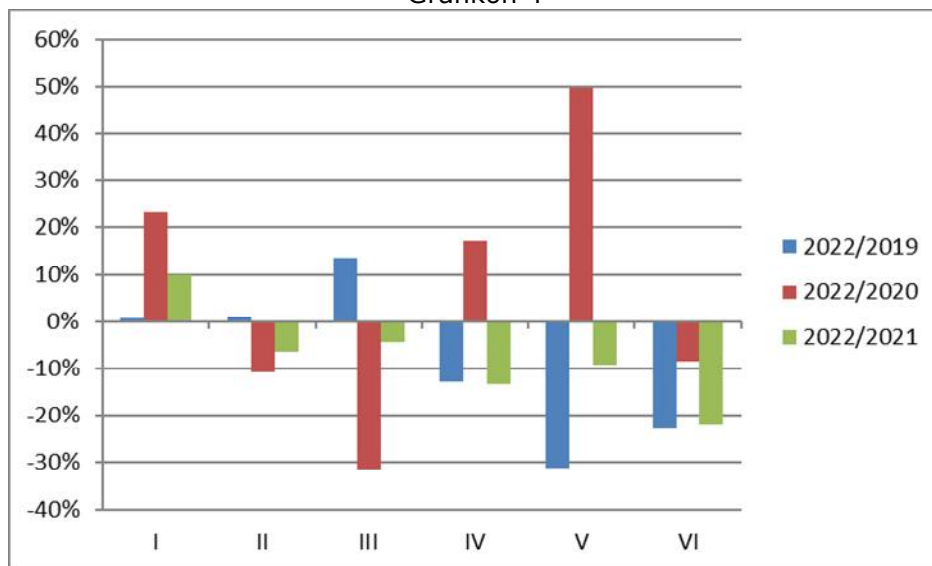
U posmatranom vremenskom periodu, najveća naplata ukupnih prihoda od akciza na kahvu na mjesečnom nivou zabilježena je u martu 2020. godine, u kojem su ovi prihodi za 66,2% veći u odnosu na isti mjesec 2019. godine, za 39,8% u odnosu na mart 2021. godine, te za 46,3% veći u odnosu na mart tekuće godine (grafikon 3). Prvi slučajevi koronavirusa u BiH zabilježeni u martu 2020. godine, neizvjesnost i najava "lockdown-a" uticali su na stvaranje velike količine zaliha kahve kod stanovništva, što dovodi do značajnog povećanja u naplati prihoda od akciza na kahvu. Nakon marta 2020. godine, dolazi do potpunog zatvaranja, a kasnije do blagog i postepenog popuštanja mjera, odnosno do ograničenog rada ugostiteljskih objekata, što je rezultiralo smanjenjem naplate prihoda od akciza na kahvu u aprilu i maju iste godine (grafikon 3). Kako je kahva "izgovor" za razna okupljanja i druženja, mjere izolacije i zabrana okupljanja značajno su doprinijeli smanjenju prihoda od akciza na ovaj akcizni proizvod.

Od sredine prošle godine cijene kahve na svjetskom tržištu postepeno rastu. Mraz koji je sredinom 2021. godine pogodio polja kahve u Brazilu, kao i dugi period suše, uzrokovali su prvo poskupljenje sirove kahve na svjetskom tržištu u posmatranom vremenskom periodu. Zatim, rat između Rusije i Ukrajine koji je počeo krajem februara tekuće godine i galopirajuća inflacija na

²⁹ Posljednji raspoloživi podaci

globalnom nivou, prouzrokovali su poskupljenje transporta, materijala i ambalaže za pakovanje, a što je dodatno uticalo na povećanje cijena kahve. Uticaj novonastalih vanjskih faktora na naplatu prihoda od akciza na kahvu u BiH, prikazan je grafikonom 4 kroz mjesečno kretanje naplate ovih prihoda za prvih šest mjeseci tekuće godine u poređenju sa istim mjesecima prethodne tri godine.

Grafikon 4

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U januaru tekuće godine zabilježeno je povećanje naplaćenih prihoda od akciza na kahvu u odnosu na januar prethodne tri godine. Tako su u januaru tekuće godine, u odnosu na januar 2019. godine ovi prihodi veći za 0,7%, u odnosu na januar 2020. godine veći za 23,4%, dok su u odnosu na januar 2021. godine veći za 9,9%.

Naplata prihoda od akciza na kahvu u februaru tekuće godine veća je za 0,9% u odnosu na isti mjesec 2019. godine, dok je u odnosu na isti mjesec 2020. godine manja za 10,7%, te u odnosu na isti mjesec 2021. godine manja za 6,4%.

Mart mjesec 2022. godine karakteriše smanjenje naplate prihoda od akciza na kahvu u odnosu na isti mjesec prethodne dvije godine, dok je u odnosu na mart 2019. godine, naplata ovih prihoda u blagom porastu za 13,6%. Naplaćeni prihodi od akciza na kahvu u martu 2022. godine su za 31,7% manji u odnosu na mart 2020. godine kada su ovi prihodi bili najveći na mjesečnom nivou u posmatranom vremenskom periodu, te za 4,8% manji u odnosu na mart prošle godine.

U aprilu tekuće godine prihodi od akciza na kahvu niži su za 12,9% u poređenju sa aprilom 2019. godine, dok je u odnosu na april 2020. godine naplata ovih prihoda veća za 17,1%. S obzirom da je april 2020. godine mjesec u kojem su zastali svi redovni životni tokovi kao posljedica Covid-19 šoka, isti nije adekvatan za poređenje. U odnosu april 2021. godine naplata ovih prihoda je manja za 13,4%.

U maju tekuće godine naplaćeno je 31,4% manje prihoda od akciza na kahvu u odnosu na isti mjesec 2019. godine, dok je u odnosu na isti mjesec 2020. godine naplata ovih prihoda veća za 49,6%. U poređenju sa istim periodom prošle godine, prihodi od akciza na kahvu u maju tekuće godine manji su za 9,3%.

Prihodi od akciza na kahvu naplaćeni u junu tekuće godine su u padu u odnosu na isti mjesec prethodne tri godine. Ovi prihodi naplaćeni u junu tekuće godine manji su za 22,8% u odnosu na

juni 2019. godine, za 8,6% u odnosu na juni 2020. godine, te za 22,2% u odnosu na juni prethodne godine.

Mjesečna analiza pokazuje smanjenje prihoda od akciza na kahvu na mjesečnom nivou u drugom kvartalu tekuće godine u odnosu na isti period 2021. i 2019. godine (izuzimajući drugi kvartal 2020. godine koji zbog šoka Covid-19 nije uporediv). Povećanje cijena kahve uzrokovano inflacijom, nije osiguralo povećanje prihoda od akciza na kahvu u aprilu, maju i junu tekuće godine, već je rezultiralo smanjenjem potrošnje. Niža naplata prihoda od akciza na kahvu posljedica je smanjenja broja rezidenata u zemlji, te posljedica preferencija potrošača. S druge strane, rast cijena kahve na svjetskom tržištu mogao bi dovesti do inflacionih pritisaka, te poremećaja u lancima snabdijevanja. Očekivanja su da će u ljetnim mjesecima, povećanim turističkim i ugostiteljskim sadržajima, većim brojem nerezidenata, turista, dijaspore i građana BiH na privremenom radu u inostranstvu, prihodi od akciza na kahvu biti u porastu, a što će biti predmet analize u jednom od narednih biltena Odjeljenja.